

QUAN HỆ ASEAN - TRUNG QUỐC: BA MƯƠI NĂM NHÌN LẠI VÀ HƯƠNG TỎI

HOÀNG THỊ TUẤN OANH* - NGUYỄN QUỲNH TRANG**

Tháng 7-2021 là một dấu mốc quan trọng trong quan hệ ASEAN - Trung Quốc, đánh dấu quá trình đối thoại hữu nghị và hợp tác trong 30 năm qua giữa hai bên với những bước tiến và thành tựu đáng ghi nhận. Được định hướng thông qua Tầm nhìn quan hệ đối tác chiến lược đến năm 2030 và thúc đẩy triển khai bằng các Kế hoạch hành động theo các giai đoạn (2010 - 2015, 2016 - 2020, 2021 - 2025), quan hệ ASEAN - Trung Quốc đã và đang phát triển tương đối toàn diện trên tất cả các lĩnh vực hợp tác chính trị - an ninh, kinh tế, văn hóa - xã hội.

Một sự khởi đầu mới

Ra đời vào năm 1967, ngay từ những giai đoạn “chập chững”, Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN) đã sớm thể hiện quan điểm cởi mở về quan hệ đối ngoại. Năm 1973, cựu Bộ trưởng Ngoại giao Xin-ga-po X. Ra-gia-rát-nam (S. Rajaratnam) đã khẳng định: “Mục tiêu hợp tác kinh tế và phát triển của ASEAN sẽ không được hiện thực hóa nếu thiếu sự hỗ trợ và đầu tư từ bên ngoài, do vậy ASEAN cần thu hút nguồn lực từ các đối tác ngoài khu vực để phát triển kinh tế”⁽¹⁾. Triển khai định hướng đó, năm 1974, ASEAN chào đón đối tác đối thoại đầu tiên là Ô-xtrây-li-a, tiếp đến là Niu-Di-lân (năm 1975), Ca-na-đa, Mỹ, Nhật Bản, Liên hợp quốc và Liên minh châu Âu - EU (năm 1977). Các đối tác đối thoại khác của ASEAN là Trung Quốc (thiết lập năm 1991 và nâng cấp lên đối tác đối thoại đầy đủ vào năm 1996); Hàn Quốc (năm 1991); Ấn Độ (thiết lập năm 1992 và nâng cấp lên đối tác đối thoại đầy đủ vào năm 1995); Nga (năm 1996).

Tháng 7-1991, Trung Quốc và ASEAN khởi động quá trình đối thoại, đánh dấu bằng sự tham dự của Bộ trưởng Ngoại giao Trung Quốc Tiền Kỳ Tham tại lễ khai mạc Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN (AMM) lần thứ 24, được tổ chức ở Thủ đô Cu-a-la Lăm-pơ (Ma-lai-xi-a). Lúc này, ASEAN vẫn giới hạn trong sáu nước thành viên gồm năm thành viên sáng lập là In-đô-nê-xi-a, Ma-lai-xi-a, Phi-líp-pin, Xin-ga-po, Thái Lan và Bru-nây (gia nhập năm 1984). Trong khi đó, Chiến tranh lạnh kết thúc cũng đặt các chủ thể trong quan hệ quốc tế trước những thời cơ và thách thức mới, trong đó có điều chỉnh chính sách phát triển kinh tế - xã hội và đường lối đối ngoại. Như vậy, quan hệ đối tác ASEAN - Trung Quốc ra đời không chỉ phù hợp với định hướng của ASEAN về quan

* TS, Bộ Ngoại giao

** ThS, Bộ Ngoại giao

(1) Phát biểu khai mạc của Bộ trưởng Bộ Ngoại giao Xin-ga-po X. Ra-gia-rát-nam tại Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN lần thứ 6, được tổ chức ở thành phố Pát-ta-ya (Thái Lan) vào ngày 16-4-1973

hệ đối ngoại mà còn đánh dấu giai đoạn phát triển mới của ASEAN và khu vực.

Năm 1996, tại AMM lần thứ 29 được tổ chức ở Thủ đô Gia-các-ta (In-đô-nê-xi-a), Trung Quốc chính thức trở thành đối tác đối thoại của ASEAN⁽²⁾. Đến năm 2003, Trung Quốc là nước ngoài khối đầu tiên tham gia Hiệp ước Thân thiện và Hợp tác (TAC) ở Đông Nam Á. Tháng 10-2003, quan hệ ASEAN - Trung Quốc bước lên tầm cao mới với việc hai bên ký kết Tuyên bố chung về quan hệ đối tác chiến lược vì hòa bình và thịnh vượng, đưa Trung Quốc trở thành đối tác chiến lược đầu tiên của ASEAN. Trung Quốc chỉ định đại sứ đầu tiên tại ASEAN vào năm 2008, mở Trung tâm ASEAN - Trung Quốc tại Thủ đô Bắc Kinh (Trung Quốc) vào tháng 11-2011 và thiết lập Phái đoàn Trung Quốc tại ASEAN vào tháng 9-2012.

Thành tựu toàn diện và đa dạng

Tại Hội nghị cấp cao ASEAN - Trung Quốc lần thứ 23 (tháng 11-2020), Thủ tướng Chính phủ Việt Nam Nguyễn Xuân Phúc khẳng định: “quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - Trung Quốc là một trong những quan hệ đối tác năng động và thực chất nhất của ASEAN”⁽³⁾. Trong cuộc gặp giữa Tổng Thư ký ASEAN Lim Dốc Hoi và Bộ trưởng Ngoại giao Trung Quốc Vương Nghị vào ngày 14-1-2021 tại Bru-nây, Bộ trưởng Ngoại giao Trung Quốc Vương Nghị khẳng định quan hệ ASEAN - Trung Quốc là “sôi động nhất và đem lại nhiều kết quả nhất trong các mối quan hệ giữa ASEAN với các đối tác và đã phát triển thành một trụ cột quan trọng trong hòa bình, ổn định, phát triển và thịnh vượng ở khu vực”⁽⁴⁾.

Những ghi nhận tích cực và nhất quán của các nhà lãnh đạo phản ánh thành quả của quá trình ba mươi năm hợp tác trên tất cả các lĩnh vực chính trị - an ninh, kinh tế, văn hóa - xã

hội và ứng phó với các thách thức mới nổi, trong đó có hợp tác phòng, chống dịch bệnh COVID-19. Từ năm 2010, quan hệ đối tác ASEAN - Trung Quốc được tiếp thêm động lực khi hai bên thông qua và đưa vào triển khai các Kế hoạch hành động năm năm theo từng giai đoạn (2010 - 2015, 2016 - 2020 và mới đây nhất là 2021 - 2025). Đặc biệt, trong dịp kỷ niệm 15 năm Ngày ASEAN - Trung Quốc thiết lập quan hệ đối tác chiến lược (năm 2018), hai bên đã thông qua Tầm nhìn quan hệ đối tác chiến lược đến năm 2030.

Nhiều cơ chế hợp tác quan trọng và toàn diện đã được hai bên thiết lập, bao gồm Hội nghị cấp cao thường niên ASEAN - Trung Quốc, Hội nghị sau Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN - Trung Quốc (PMC+), các hội nghị bộ trưởng về hợp tác chuyên ngành và các cơ chế khác. Để thúc đẩy hợp tác có trọng điểm, từ năm 2012, theo đề xuất của Trung Quốc, hai bên đã nhất trí về các chủ đề hợp tác cho từng năm, như hợp tác biển (năm 2015), hợp tác giáo dục (năm 2016), hợp tác du lịch (năm 2017), hợp tác sáng tạo (năm 2018), hợp tác giao lưu truyền thông (năm 2019), hợp tác kinh tế số (năm 2020) và hợp tác về phát triển bền vững (năm 2021). Mặc dù còn tồn tại hạn chế và thách thức, song mối quan hệ giữa ASEAN và Trung Quốc không ngừng lớn mạnh và những hợp tác thực chất giữa hai bên đã và đang mang lại nhiều lợi ích thiết thực cho cả hai bên.

(2) Xem: Ban Thư ký ASEAN: “Overview of ASEAN-China Dialogue Relations”, <https://asean.org/storage/2012/05/Overview-of-ASEAN-China-Relations-22-Apr-2020-00000002.pdf>, tháng 4-2020

(3) Xem: “Hội nghị cấp cao ASEAN - Trung Quốc lần thứ 23”, <https://nhandan.vn/tin-tuc-the-gioi/hoi-nghi-cap-cao-asean-trung-quoc-lan-thu-23-624277/>, ngày 12-11-2020

(4) Xem: “ASEAN, China vow to boost ties”, <https://en.vietnamplus.vn/asean-china-vow-to-boost-ties/194790.vnp>, ngày 15-1-2021

Về hợp tác chính trị - an ninh, trong các tuyên bố, phát biểu, Trung Quốc luôn khẳng định ủng hộ vai trò trung tâm và đoàn kết của ASEAN trong các tiến trình hợp tác khu vực và việc ASEAN phát huy vai trò lớn hơn tại các diễn đàn đa phương trên thế giới. Không chỉ là đối tác đối thoại đầu tiên của ASEAN tham gia TAC vào tháng 10-2003, Trung Quốc còn là quốc gia sở hữu vũ khí hạt nhân đầu tiên bày tỏ sẵn sàng tham gia Nghị định thư của Hiệp ước khu vực Đông Nam Á không có vũ khí hạt nhân (SEANWFZ).

Trung Quốc tham gia đầy đủ các cơ chế chính trị - an ninh khu vực do ASEAN sáng lập và dẫn dắt, ủng hộ một cấu trúc khu vực với ASEAN ở vị trí trung tâm. Trung Quốc là thành viên tích cực tại Diễn đàn Khu vực ASEAN (ARF) từ năm 1996 và luôn thuộc nhóm những nước đứng đầu về số lượng dự án hợp tác trong ARF. ASEAN và Trung Quốc hợp tác chặt chẽ trong khuôn khổ cơ chế ASEAN+3 (APT)⁽⁵⁾ kể từ khi cơ chế này được thành lập vào tháng 12-1997 và từng bước đưa APT trở thành khuôn khổ quan trọng thúc đẩy chủ nghĩa khu vực Đông Á với ASEAN đóng vai trò dẫn dắt. Trung Quốc tham gia tích cực các cơ chế quan trọng khác do ASEAN dẫn dắt, như Hội nghị cấp cao Đông Á (EAS), Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng các nước ASEAN mở rộng (ADMM+), Diễn đàn Biển ASEAN mở rộng (EAMF)...

Trung Quốc khẳng định tiếp tục hợp tác cùng phát triển với ASEAN, duy trì hòa bình, ổn định ở khu vực thông qua đối thoại và tham vấn. Đến nay, hai bên đã tổ chức 11 Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng không chính thức ASEAN - Trung Quốc. Về vấn đề Biển Đông, ASEAN và Trung Quốc đã ký kết Tuyên bố về ứng xử của các bên ở Biển Đông (DOC, năm 2002) và thông qua Hướng dẫn về triển khai DOC (năm 2011). Ngày 25-7-2016, hai bên

thông qua Tuyên bố chung của các Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN - Trung Quốc về triển khai đầy đủ và hiệu quả DOC. Hai bên cũng đã tổ chức hai cuộc tham vấn ở cấp Nhóm công tác chung về DOC (JWG-DOC) để duy trì đối thoại và thúc đẩy đàm phán Bộ Quy tắc ứng xử ở Biển Đông (COC). ASEAN tiếp tục duy trì quan điểm mong muốn DOC được thực hiện đầy đủ, hiệu quả và COC sớm được hoàn tất theo khung thời gian mà hai bên đã nhất trí, theo hướng hiệu lực, hiệu quả, thực chất, phù hợp với luật pháp quốc tế, trong đó có Công ước của Liên hợp quốc về Luật Biển (UNCLOS) năm 1982⁽⁶⁾.

Ngoài ra, ASEAN và Trung Quốc còn hợp tác trong khuôn khổ cơ chế Bộ trưởng và quan chức cấp cao ASEAN - Trung Quốc về tội phạm xuyên quốc gia, chống buôn bán trái phép các chất ma túy, các vấn đề an ninh phi truyền thống và các hợp tác về chính trị - an ninh khác.

Hợp tác kinh tế - thương mại được xem là động lực quan trọng trong hợp tác ASEAN - Trung Quốc suốt ba mươi năm qua. Năm 2020, mặc dù dịch bệnh COVID-19 gây nhiều khó khăn đối với cả hai bên, nhưng kim ngạch thương mại hai chiều ASEAN - Trung Quốc đạt mốc 684,6 tỷ USD, tăng 80 lần so với thời điểm năm 1991. Trung Quốc cũng là đối tác thương mại lớn nhất của ASEAN trong 12 năm liên tiếp (2009 -

(5) Hội nghị cấp cao APT (ASEAN + Trung Quốc, Nhật Bản và Hàn Quốc) với mục tiêu tăng cường và làm sâu sắc quan hệ hợp tác Đông Á trong các lĩnh vực kinh tế, chính trị và văn hóa - xã hội, được thể chế hóa vào năm 1999 thông qua Tuyên bố chung về hợp tác Đông Á tại Hội nghị cấp cao APT lần thứ ba, được tổ chức tại Thủ đô Ma-ni-la (Phi-líp-pin)

(6) Ban Thư ký ASEAN: "Thông cáo báo chí Hội nghị hẹp Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN, tháng 1-2021", <https://asean.org/storage/Press-Release-by-the-Chairman-of-the-ASEAN-Foreign-Ministers-Retreat-21-Jan-21-FINAL.pdf>

2020). Năm 2020, lần đầu tiên, ASEAN vượt EU trở thành đối tác thương mại lớn nhất của Trung Quốc⁽⁷⁾. Hai bên đã thúc đẩy Hiệp định Đối tác Kinh tế Toàn diện khu vực (RCEP) đi tới ký kết tại Hội nghị cấp cao ASEAN lần thứ 37 (tháng 11-2020). Tháng 3-2021, Trung Quốc đã phê chuẩn RCEP, thể hiện cam kết mạnh mẽ đối với hệ thống thương mại đa phương.

Trước đó, hai bên đã ký kết Hiệp định khung về hợp tác kinh tế toàn diện vào tháng 11-2002 nhằm thiết lập Khu vực thương mại tự do ASEAN - Trung Quốc (ACFTA), tạo động lực quan trọng thúc đẩy hợp tác kinh tế sôi động và toàn diện. Ngày 1-1-2015, ACFTA chính thức có hiệu lực đầy đủ với tất cả các nước thành viên. Năm 2020, các Bộ trưởng Kinh tế ASEAN đã thông qua các bước thúc đẩy triển khai đầy đủ các thành tố còn tồn đọng trong khuôn khổ Nghị định thư nâng cấp ACFTA⁽⁸⁾ và Tuyên bố chung về tăng cường hợp tác trong khuôn khổ FTA và phòng, chống dịch bệnh COVID-19.

Với GDP 14.120 tỷ USD và dân số 1,44 tỷ người, Trung Quốc được xem là thị trường hấp dẫn đối với tất cả các nước khác, trong đó có các nước ASEAN. Ảnh hưởng kinh tế ngày càng lớn của ASEAN đối với Trung Quốc thể hiện rõ nhất trong lĩnh vực hợp tác đầu tư. Năm 2020, ASEAN cũng trở thành nhà đầu tư lớn nhất vào Trung Quốc nếu xét về tổng số vốn đầu tư trực tiếp nước ngoài (FDI). Năm 2019, tổng số vốn FDI của các nước ASEAN vào Trung Quốc đạt 124,61 tỷ USD, lớn hơn nhiều so với mức đầu tư 112,3 tỷ USD của Trung Quốc vào ASEAN trong cùng năm. Do ảnh hưởng của dịch bệnh COVID-19, tổng số vốn FDI của Trung Quốc vào ASEAN sụt giảm 31% xuống còn 107 tỷ USD vào năm 2020.

Hợp tác ASEAN - Trung Quốc còn diễn ra sôi động trên các lĩnh vực kết nối, du lịch,

công nghệ thông tin - truyền thông, khoa học - công nghệ, xây dựng thành phố thông minh, kinh tế số... và được thúc đẩy bởi các văn kiện quan trọng, như: Tuyên bố chung ASEAN - Trung Quốc về gắn kết giữa Kế hoạch tổng thể kết nối ASEAN (MPAC) và Sáng kiến “Vành đai, Con đường” (BRI) (năm 2019), Tuyên bố của các nhà lãnh đạo ASEAN - Trung Quốc về Sáng kiến hợp tác thành phố thông minh...⁽⁹⁾. Năm 2020, chọn kinh tế số là chủ đề hợp tác, ASEAN và Trung Quốc đã tích cực chia sẻ kinh nghiệm về vấn đề kiểm soát dịch bệnh COVID-19, kết cấu hạ tầng, chuyển đổi công nghiệp, giảm nghèo qua các phương tiện số và thúc đẩy hợp tác về thương mại điện tử, thành phố thông minh, mạng di động 5G.

Về hợp tác văn hóa - xã hội, ASEAN và Trung Quốc đề cao hợp tác trong các lĩnh vực, như y tế, giáo dục, văn hóa, lao động, an sinh xã hội, môi trường, truyền thông, thanh niên, giảm nghèo và giao lưu nhân dân...⁽¹⁰⁾. Trong lĩnh vực y tế, hai bên hợp tác thông qua cơ chế Hội nghị Quan chức cao cấp và Bộ trưởng Y tế ASEAN - Trung Quốc, ký kết Biên bản ghi nhớ (MOU) về hợp tác y tế tại cuộc họp Bộ trưởng Y tế ASEAN - Trung

(7) Xem: “ASEAN became China’s largest trading partner in 2020”, <http://asean2.mofcom.gov.cn/article/chinanews/202101/20210103031104.shtml>, ngày 6-1-2021

(8) Ban Thư ký ASEAN: “Tuyên bố chung của các phiên tham vấn giữa các Bộ trưởng Kinh tế ASEAN và Bộ trưởng Thương mại Trung Quốc (AEM-MOFCOM)”, <https://asean.org/storage/2020/08/JMS-AEM-MOFCOM-19-FINAL-27.08.20.pdf>, ngày 27-8-2020

(9) Tuyên bố đề ra định hướng hợp tác, ưu tiên các lĩnh vực hợp tác nghiên cứu, công nghệ và sáng tạo, thiết lập quan hệ đối tác cấp thành phố giữa các thành phố thuộc Sáng kiến mạng lưới đô thị thông minh ASEAN (ASCN) với các thành phố của Trung Quốc

(10) Xem: Ban Thư ký ASEAN: “Overview of ASEAN - China Dialogue Relations”, *Tlđđ*

Quốc lần thứ 4 (ngày 6-7-2012)⁽¹¹⁾ và đang tiếp tục nghiên cứu xây dựng dự thảo MOU thay thế. Năm 2020, Trung Quốc là đối tác đầu tiên chủ động thúc đẩy hợp tác với ASEAN về ứng phó với dịch bệnh COVID-19. *Hợp tác giáo dục* là lĩnh vực quan trọng và là kênh hiệu quả giúp hai bên thúc đẩy giao lưu thanh niên và kết nối nhân dân. Tuần lễ hợp tác giáo dục ASEAN - Trung Quốc (CAECW) được tổ chức thường niên kể từ năm 2008. Năm 2019, hai bên đã khởi động chương trình học bổng các nhà lãnh đạo trẻ ASEAN - Trung Quốc (ACYLS)⁽¹²⁾, gồm 10 học bổng tiến sĩ, 50 học bổng thạc sĩ và 50 học bổng ngắn hạn. *Hợp tác môi trường* giữa hai bên được triển khai thông qua Chiến lược hợp tác bảo vệ môi trường ASEAN - Trung Quốc. Từ năm 2011, hai bên đã tổ chức Tuần lễ hợp tác môi trường ASEAN - Trung Quốc và thành lập Trung tâm hợp tác môi trường ASEAN - Trung Quốc để điều phối các hoạt động triển khai các chiến lược về môi trường. Trung Quốc hiện đang đẩy mạnh *hợp tác về quản lý thiên tai* với ASEAN thông qua đề xuất thiết lập cơ chế hợp Bộ trưởng ASEAN - Trung Quốc về quản lý thiên tai⁽¹³⁾, đồng thời thúc đẩy triển khai MOU giữa ASEAN và Trung Quốc về hợp tác quản lý thiên tai đã được hai bên ký kết vào năm 2014.

Về hợp tác phòng, chống dịch bệnh COVID-19 và thúc đẩy phục hồi toàn diện, ASEAN và Trung Quốc từ rất sớm đã tổ chức Hội nghị đặc biệt Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN - Trung Quốc về hợp tác ứng phó với dịch bệnh COVID-19 (ngày 20-2-2020). Trên thực tế, Trung Quốc là đối tác đầu tiên đề xuất tổ chức cuộc họp về ứng phó với dịch bệnh COVID-19 với ASEAN. Thông qua các cơ chế do ASEAN dẫn dắt, Trung Quốc tích cực thúc đẩy các sáng kiến hợp tác với ASEAN về ứng phó với dịch

bệnh COVID-19 và phục hồi toàn diện. Cụ thể là: *Thứ nhất*, Trung Quốc đề xuất tận dụng, phát huy các cơ chế hợp tác hiện có nhằm trao đổi thông tin, kinh nghiệm, hỗ trợ các nước ASEAN nghiên cứu, phát triển vắc-xin và đề xuất thành lập cơ chế ứng phó với tình huống y tế công cộng khẩn cấp. Hai bên đang cân nhắc xây dựng kho vật tư y tế hỗ trợ nhân đạo và thiết lập đường dây nóng liên quan giữa Bộ Quốc phòng các nước. Đề tăng cường nguồn lực, Trung Quốc cũng cam kết trích 5 triệu USD từ Quỹ hợp tác ASEAN - Trung Quốc để tài trợ các chương trình, dự án hợp tác y tế công cộng với ASEAN; xây dựng kết cấu hạ tầng mạng và chuyển đổi số, ứng dụng công nghệ trong phòng, chống dịch bệnh COVID-19. *Thứ hai*, ASEAN - Trung Quốc nhất trí đẩy mạnh các nỗ lực khôi phục các hoạt động kinh tế, giao thương, tiếp tục đẩy mạnh hợp tác trên các lĩnh vực ưu tiên của hai bên, bao gồm triển khai hiệu quả các Hiệp định khung về hợp tác kinh tế toàn diện, Năm hợp tác kinh tế số ASEAN - Trung Quốc 2020, đồng thời tạo điều kiện để doanh nghiệp hai bên trao đổi thương mại - đầu tư, hỗ trợ các doanh nghiệp, nhất là doanh nghiệp vừa và nhỏ... *Thứ ba*, trên cơ sở chủ đề năm 2021 là Năm hợp tác về phát triển bền vững ASEAN - Trung Quốc, hai bên đang triển khai các hoạt động, chương trình đã được cơ quan hợp tác môi trường ASEAN và các cơ quan chuyên ngành liên quan của ASEAN phê duyệt.

(11) MOU về hợp tác y tế tại cuộc họp Bộ trưởng Y tế ASEAN - Trung Quốc lần thứ 4 được ký kết vào ngày 6-7-2014, hết hạn vào tháng 8-2020

(12) Trung Quốc đề xuất tổ chức chương trình này từ tháng 11-2018

(13) Trung Quốc lần đầu tiên nêu vấn đề này tại Tham vấn quan chức cao cấp ASEAN - Trung Quốc lần thứ 26 diễn ra vào ngày 1-7-2020, theo hình thức trực tuyến

Đưa quan hệ đối thoại hữu nghị và hợp tác ASEAN - Trung Quốc lên bước phát triển mới

ASEAN hiện có 10 đối tác đối thoại đầy đủ⁽¹⁴⁾, 4 đối tác đối thoại theo lĩnh vực⁽¹⁵⁾, 4 đối tác phát triển⁽¹⁶⁾, và tiếp tục nhận được đề nghị của các nước mong muốn trở thành đối tác tương lai hoặc nâng cấp quan hệ đối tác hiện tại⁽¹⁷⁾. Gần 40 quốc gia trên thế giới đã tham gia TAC, hơn 90 nước thiết lập quan hệ chính thức với ASEAN. Đánh giá về quan hệ đối tác ASEAN - Trung Quốc, Tổng Thư ký ASEAN Lim Dook Hoi cho rằng đây là quan hệ đối tác “vô cùng quan trọng”⁽¹⁸⁾. Phát biểu này cho thấy, ASEAN đề cao hợp tác với Trung Quốc trong tổng thể quan hệ đối ngoại và những đóng góp đối với vai trò trung tâm của ASEAN ở khu vực.

Tại nhiều sự kiện quan trọng, lãnh đạo cấp cao Trung Quốc đã khẳng định mong muốn thúc đẩy hợp tác chặt chẽ hơn với ASEAN. Năm 2013, trong chuyến thăm In-đô-nê-xi-a và Ma-lai-xi-a, Chủ tịch nước Trung Quốc Tập Cận Bình đã nêu kỳ vọng về “một Cộng đồng ASEAN - Trung Quốc với tương lai sẻ chia”. Tại Hội nghị cấp cao ASEAN - Trung Quốc lần thứ 23 (ngày 12-11-2020), Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường nhấn mạnh mong muốn nâng cấp quan hệ ASEAN - Trung Quốc lên

tầm cao mới⁽¹⁹⁾. Trung Quốc cũng đề xuất tổ chức Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao đặc biệt ASEAN - Trung Quốc để chuẩn bị cho Hội nghị cấp cao nhân kỷ niệm 30 năm Ngày thiết lập quan hệ đối thoại hữu nghị và hợp tác ASEAN - Trung Quốc⁽²⁰⁾.

Trên cơ sở Tâm nhìn quan hệ đối tác chiến lược đến năm 2030 và Kế hoạch hành động giai đoạn 2021 - 2025, có thể điểm qua một số ưu tiên trong quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - Trung Quốc thời gian tới như sau:

Một là, về tổng thể, mối quan hệ hợp tác cùng có lợi giữa ASEAN và Trung Quốc ngày càng chặt chẽ hơn, trong đó có việc triển khai đầy đủ Kế hoạch hành động giai đoạn 2021 - 2025. Thúc đẩy hòa bình, an ninh và ổn định trong khu vực, lòng tin và tin cậy lẫn nhau, giải quyết hòa bình các tranh chấp, phù hợp với luật pháp quốc tế, không sử dụng vũ lực hoặc đe dọa sử dụng vũ lực, duy trì đối thoại và tham vấn thân thiện, trong đó có các cuộc trao đổi đoàn cấp cao. Thúc đẩy mối quan hệ hợp tác chiến lược phù hợp với các nguyên tắc căn bản, giá trị và chuẩn mực chung đã định hướng cho mối quan hệ đối tác chiến lược ASEAN - Trung Quốc kể từ năm 1991, trong đó có Hiến chương Liên hợp quốc, Hiến chương ASEAN, TAC, các nguyên tắc và luật pháp quốc tế đã được công nhận.

(14) Trong đó, 8 đối tác đối thoại đầy đủ, gồm Trung Quốc, Nhật Bản, Hàn Quốc, Nga, Mỹ, Ấn Độ, Ô-xtrây-li-a, Niu Di-lân đều là đối tác chiến lược của ASEAN; một tổ chức khu vực là EU và một tổ chức quốc tế là Liên hợp quốc

(15) Pa-ki-xtan, Na Uy, Thụy Sĩ và Thổ Nhĩ Kỳ

(16) Đức, Chi-lê, Pháp và I-ta-li-a

(17) Tại Hội nghị các nhà lãnh đạo ASEAN được tổ chức tại Thủ đô Gia-các-ta (In-đô-nê-xi-a, ngày 24-4-2021), các nước ASEAN đã chấp thuận tiếp nhận đơn trở thành đối tác đối thoại của Anh, với mục tiêu tiến tới tuyên bố chính thức tại AMM lần thứ 54 vào tháng 8-2021

(18) Xem: “ASEAN, China vow to boost ties”, <https://en.vietnamplus.vn/asean-china-vow-to-boost-ties/194790.vnp>, ngày 15-1-2021

(19) Thủ tướng Trung Quốc Lý Khắc Cường nhấn mạnh mong muốn nâng cấp quan hệ ASEAN - Trung Quốc lên mức đối tác chiến lược toàn diện thông qua hợp tác toàn diện trên cả 4 trụ cột là thúc đẩy tin cậy chiến lược lâu dài, xây dựng quan hệ kinh tế - thương mại năng động, hợp tác văn hóa đa dạng và hợp tác quốc tế sâu rộng

(20) Xem: “Cuộc họp Tham vấn quan chức cao cấp ASEAN - Trung Quốc lần thứ 27 theo hình thức trực tuyến”, <https://nhandan.vn/cong-dong-asean/cuoc-hop-tham-van-quan-chuc-cao-cap-asean-trung-quoc-lan-thu-27-theo-hinh-thuc-truc-tuyen-646674/>, ngày 18-5-2021

Hai là, về hợp tác chính trị - an ninh, tăng cường tin cậy và hiểu biết chung thông qua đối thoại, xây dựng lòng tin và hợp tác trong lĩnh vực quốc phòng, an ninh, an ninh phi truyền thống và các thách thức xuyên biên giới. Cam kết duy trì vai trò trung tâm của ASEAN trong cấu trúc khu vực và củng cố hợp tác khu vực, hợp tác an ninh nhằm duy trì một cấu trúc khu vực mở, minh bạch, dung nạp và dựa trên luật lệ thông qua các cơ chế do ASEAN dẫn dắt, như EAS, ARF, ADMM+... Tuân thủ các cam kết duy trì và thúc đẩy hòa bình, an ninh, ổn định và an toàn trên Biển Đông, thực hiện đầy đủ và hiệu quả DOC cũng như sớm hoàn tất COC theo khung thời gian hai bên đã nhất trí, theo hướng hiệu lực, hiệu quả, thực chất, phù hợp với luật pháp quốc tế, trong đó có UNCLOS năm 1982, qua đó góp phần duy trì hòa bình, an ninh, ổn định ở Biển Đông và trong khu vực⁽²¹⁾.

Ba là, về hợp tác kinh tế, trên nền tảng những thành tựu về hợp tác kinh tế, thương mại đã đạt được⁽²²⁾, tiếp tục làm sâu sắc các mối quan hệ kinh tế và tăng cường kết nối thương mại, thúc đẩy đầu tư, du lịch thông qua việc triển khai ACFTA. Tận dụng RCEP để thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, thương mại, tạo việc làm ở khu vực, trong đó có Trung Quốc và các nước ASEAN. Tranh thủ các xu hướng phát triển mới, như kinh tế số, hợp tác kinh tế biển...

Bốn là, về hợp tác văn hóa - xã hội, tăng cường hợp tác trên các lĩnh vực y tế công, giáo dục, lao động, an sinh xã hội và giảm nghèo, bảo vệ môi trường và sử dụng bền vững nguồn tài nguyên thiên nhiên. Tăng cường giao lưu nhân dân thông qua các cơ chế đã thiết lập, thúc đẩy thành lập mạng lưới các thành phố kết nghĩa giữa các tỉnh, thành phố của ASEAN và Trung Quốc. Đối với hợp tác phát triển bền vững - chủ đề hợp tác của năm 2021, cần thúc đẩy triển khai Chương trình nghị sự vì sự phát triển bền vững của

Liên hợp quốc đến năm 2030, thúc đẩy tính tương hỗ giữa Tầm nhìn Cộng đồng ASEAN đến năm 2025 với Chương trình nghị sự vì sự phát triển bền vững của Liên hợp quốc đến năm 2030, để hỗ trợ các thể chế, cơ chế về hợp tác phát triển bền vững.

Năm là, trong bối cảnh dịch bệnh COVID-19 vẫn diễn biến hết sức phức tạp, đưa đến nhiều thách thức khó lường, hợp tác ASEAN - Trung Quốc trong phòng, chống dịch bệnh COVID-19 và phục hồi kinh tế hậu dịch bệnh sẽ là một nội dung ưu tiên. Hai bên cần ưu tiên hỗ trợ về vắc-xin, ứng dụng công nghệ trong phòng, chống dịch bệnh; tiếp tục khơi thông dòng chảy thương mại - đầu tư, hỗ trợ doanh nghiệp hai bên vượt qua giai đoạn khó khăn.

Có thể thấy, quan hệ đối tác ASEAN - Trung Quốc đã đi được một chặng đường dài trong 30 năm với nhiều thành tựu đáng kể, đặc biệt trong 18 năm kể từ khi hai bên nâng cấp lên quan hệ đối tác chiến lược. Thúc đẩy hợp tác ASEAN - Trung Quốc đi vào chiều sâu, đem lại kết quả thực chất là phù hợp với mong muốn và có lợi đối với cả hai bên. Hợp tác ASEAN - Trung Quốc phát triển toàn diện, mạnh mẽ cũng góp phần vào hòa bình, ổn định, phát triển ở khu vực và duy trì, củng cố vai trò trung tâm của ASEAN. Hành trình nhiều dấu ấn trong 30 năm qua là nền tảng thuận lợi để hai bên tiếp tục đưa quan hệ đối thoại hữu nghị và hợp tác lên tầm cao mới. □

(21) Xem: “Thông cáo Hội nghị Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN lần thứ 53”, <https://asean.org/storage/2020/09/FINAL-Joint-Communique-of-the-53rd-AMM.pdf> và “Thông cáo Hội nghị hẹp Bộ trưởng Ngoại giao ASEAN”, <https://asean.org/storage/Press-Release-by-the-Chairman-of-the-ASEAN-Foreign-Ministers-Retreat-21-Jan-21-FINAL.pdf>, tháng 1-2021

(22) Trung Quốc là đối tác thương mại lớn nhất của ASEAN trong 12 năm liền (2009 - 2020), là nguồn FDI lớn thứ ba và là đối tác cung cấp nguồn khách du lịch quan trọng của ASEAN